

ЗНАЧАЈ РЕОРГАНИЗАЦИЈЕ СКОЈ-а И РАЗВИТАК РЕВОЛУЦИОНАРНОГ ОМЛАДИНСКОГ ПОКРЕТА У ЈУГОСЛАВИЈИ, С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ЦРНУ ГОРУ

(1937—1941)

Иако је историјски значај Савеза комунистичке омладине Југославије (СКОЈ-а) односно револуционарно-демократског омладинског покрета у Југославији одређен и потврђен самом улогом коју је одиграо у историји нашег револуционарног покрета и КПЈ, наше борбе за социјализам, сматрамо да та његова улога и допринос још нису довољно научно осветљени и оцењени, а посебно да је недовољно писано о улози и значају реорганизације СКОЈ-а, која је извршена средином тридесетих година по смерницама и под непосредним руководством Јосипа Броза Тита, за даљи развитак револуционарно-демократског покрета у Југославији, усљед чега су та улога и њен значај остали недовољно познати у историографији и у јавности.

Зато ћемо у овом кратком саопштењу покушати да укажемо на значај те реорганизације и улогу и допринос Тита у њој, и на њен утицај на развитак револуционарно-демократског омладинског покрета у Црној Гори, покрета који је својом ширином, формама и садржајима рада и утицајем на најшире народне слојеве — био један од водећих у земљи уочи напада фашистичких држава на Југославију и као такав могао служити као пример другима.

*
* * *

Желимо одмах да констатујемо да је целокупна активност револуционарно-демократског омладинског покрета у Југославији у годинама уочи напада фашистичких држава на Југославију нераскидиво повезана са делом и улогом Јосипа Броза Тита, чији је до-

лазак на чело КПЈ означио почетак нове фазе у развоју КПЈ, СКОЈ-а и револуционарног покрета, као и његове посебне улоге у историји народа и народности Југословије, којима ће КПЈ с Титом на челу отворити пут у нову, социјалистичку будућност.

Својим неуморним ангажовањем и квалитетима своје свестране личности Тито ће као стварни вођа КПЈ обезбедити да југословенски комунисти, изражавајући на најбољи начин интересе радничке класе и народа своје земље, испуне своју авангардну улогу у другом светском рату, када ће повести народе и народности Југославије у победоносни народноослободилачки рат и социјалистичку револуцију.

Реорганизација СКОЈ-а извршена током 1937—1939. године представља један од значајнијих догађаја у његовој 29-годишњој историји. Она је означила процес претварања СКОЈ-а од уске, илегалне, секташке организације — која се, пре свега, бавила пропагирањем револуционарних идеја и извођењем разних мањих илегалних акција против режима, али одвојена од широких омладинских маса, које су често са симпатијама гледале на такву активност, мада у њој нису учествовале — у организацију револуционарне, пре свега легалне акције, која је изражавала интересе и хтења младе генерације и била на челу масовног револуционарно-демократског омладинског покрета. Улога и допринос у томе Јосипа Броза Тита огромни су.

После погрешног тумачења и спровођења директиве о реорганизацији СКОЈ-а почетком 1936. године, која је била резултат одлука VI конгреса Комунистичке омладинске интернационале (Москва, септ.—октобар 1935), о реорганизацији Савеза комунистичке омладине у свету, дошло је, као што је познато, до распуштања неких организација СКОЈ-а у Југосавији и конфузије у његовим редовима, што је привремено успорило развитак револуционарног омладинског покрета и довело у питање даљи развитак СКОЈ-а.

Такво стање у СКОЈ-у затекао је Јосип Броз Тито када је крајем 1936. године задужен од ЦК КПЈ и Комитерне да одговара за целокупан рад КПЈ и да припреми услове за прелазак и формирање руководства КПЈ у земљи, илегално дошао у Југославију. Он је одмах уочио и схватио каква опасност прети омладинском, а тиме и целокупном револуционарном покрету, због кризе у којој се налазио СКОЈ. Зато Тито одлучно и енергично приступа сређивању прилика у СКОЈ-у и разради платформе за његов даљи развој и борбу.

Задатак који је тада стајао пред Титом и Партијом није био једноставан и лак, јер се није радило о обнови СКОЈ-а какав је до тада био, већ о његовој темељитој реорганизацији, која ће му омогућити да постане руководећа снага читавог низа разноврсних легалних омладинских организација у којима ће млади комунисти радом, личним квалитетима и примером осигурати свој утицај.

Требало је створити нову организацију СКОЈ-а, чији ће чланови постати иницијатори стварања разноврсних омладинских ле-

галних организација и организатори рада у постојећим организацијама, и њену активност поставити на најширу антифашистичку и демократску платформу која ће омогућити младим комунистима да изграде масован и снажан омладински покрет у Југославији. Такав покрет требало је да буде антифашистички и део оних друштвених снага које се боре за националну равноправност, за економске, социјалне и демократске захтеве радног народа, за мир и напредак, а против фашистичке опасности, реакције и експлоатације.

Због значаја омладинског питања, Тито, и поред велике заузетости на сређивању прилика у Партији, посвећује посебну пажњу овом проблему. За успех овог подухвата било је, такође, значајно да на чело омладинског покрета дођу личности које ће бити у стању да правилно и доследно интерпретирају и спроводе нову омладинску линију. После дужих припрема и консултовања, како у земљи тако и у седишту ЦК КПЈ у Паризу, Тито, за време свог поновног боравка у Југославији, марта 1937. формира Централну омладинску комисију при ЦК КПЈ од 3 члана, која је добила функцију Привременог централног руководства СКОЈ-а. Чланови Комисије су били: Иво Лола Рибар, секретар, из Србије, Лео Матес из Хрватске и Борис Крајгер из Словеније. Ова Комисија је одлуком ЦК КПЈ седином 1938. прерасла у ЦК СКОЈ-а.

Стварање руководства револуционарног омладинског покрета у земљи био је значајан корак на путу консолидације СКОЈ-а и отклањања слабости које су карактерисале његов дотадашњи рад. То је, такође, један од основних предуслова да се руководство СКОЈ-а окрене непосредним, свакодневним проблемима револуционарног омладинског покрета. Пред ново омладинско руководство КПЈ је поставила као први и најважнији задатак конкретизовање и популаризовање нове линије у раду с омладином. Изграђивање правилне политике везане за омладину, која би одговарала историјски насталим друштвеним односима и перспективама њиховог развика, било је тада, пре свега, везано за правилно схватање самог омладинског питања као општедруштвеног питања, тј. за схватање да се млада генерација мора, без обзира на разлике које је деле, ујединити у јединствен фронт на широкој платформи борбе против рата, фашизма и експлоатације. Зато је требало реорганизовати СКОЈ, како он више не би имао карактеристике и својства комунистичке партије омладине, као што је до 1936, углавном, био случај, већ постао организаторска снага у служби најширих слојева омладине и народа, која ће, ослањајући се на захтеве и тежње омладине и на конкретне друштвено-политичке и економске прилике у земљи, стати на чело широког демократског покрета омладине и као такав постати значајан политички фактор.

Да би формулисао смернице за реорганизацију СКОЈ-а, ЦК КПЈ је 5. априла 1937. формирао комисију, с Титом на челу, која је добила задатак да изучи проблеме рада СКОЈ-а и на основу ставова као и Титових запажања, стечених за време боравка и рада у земљи, припреми одговарајуће предлоге за његов даљи развика.

Резултати рада ове комисије нису сачувани у постојећим документима. Међутим, имајући у виду чињеницу да је у то време Тито написао свој познати чланак „СКОЈ на новом путу“, који је објављен у мајском броју „Пролетера“ за 1937, као и да је он био на челу те комисије, можемо с правом претпоставити да чланак садржи ставове и закључке саме комисије.

Титов чланак СКОЈ на новом путу, који представља платформу за реорганизацију СКОЈ-а и садржи смернице за његову активност у наступајућем периоду, резултат је његовог познавања карактера и стања у СКОЈ-у и свестране анализе положаја и улоге омладине у Југославији у новим условима. Тито је у чланку одао признање хероизму до тада малобројне комунистичке омладине и упутио оштру критику њеној претераној конспиративности и секташтву у раду, који су временом од СКОЈ-а створили „копију Партије“, изоловали га у акционом погледу и свели у уску организацију, чијој су се борби „омладинске масе дивиле, али у њој нијесу учествовале“ Према његовим речима, секташтво је допринело да СКОЈ не схвата, већ игнорише, свакодневне потребе и захтеве омладине, а његови чланови постану „млади старци који су се презриво односили према свему што није било 100% револуционарно и високо политички и на тај начин стварали су јаз између себе и омладинских маса“ Зато су Титов захтев и порука младим комунистима били конкретни и јасни: „СКОЈ треба темељито реорганизовати не по неком шаблону, већ постепено и према условима сваког појединог мјеста и покрајине. Сјајна прошлост нашега СКОЈ-а обавезује све скојевце да храбро скрену на нови пут, пут приближавања и укључивања у масовне омладинске организације. Као основне задатке и садржај активности СКОЈ-а Тито је истакао: „1. Рад на развоју и учвршћивању свих демократских, напредних и културних организација; 2. Дјелатност у корист сарадње свих напредних омладинских организација; 3. Одгој омладине у духу борбе против фашизма, а за демократију, напредак и мир; 4. Чување легалности свих омладинских организација“.

Тито је, такође, упозорио на неопходност окупљања све радне омладине, не само студентске и по градовима већ и сеоске, указао на потребу (када за то сазру услови), стварања масовних националних савеза омладине и сарадње са свим масовним организацијама, укључујући и католичку омладину („не изругавати се њеним религиозним схватањима него јој објаснити да су интереси целокупне омладине заједнички“) и на улогу омладине у борби против шовинизма и међусобном приближавању народа Југославије. Он је истакао да треба повести борбу против разних профашистичких организација (франковаца, љотићеваца и др.) и реакционарних црквених достојанственика који покушавају „да душевно и физички заробе младо поколење“. Сем тога, познајући праву природу омладине, указао је на потребу организовања разних облика забавног живота младих. Ови ставови и смернице, које је Тито разрадио и упутио омладини, постаће основа за даљи развој и стални успон

СКОЈ-а, чиме је условљено и јачање револуционарно-демократског омладинског покрета у Југославији.

Оваква оријентација на даљи развитак СКОЈ-а значила је да он мора постати нова комунистичка организација омладине која се повезује и слива с најширим масама омладине и која ће на акционој и политичкој платформи борбе против фашизма, а за економске, политичке, културне и друге захтеве омладине остварити масован омладински покрет у Југославији. Из свега наведеног произлази закључак да је курс ка стварању широког омладинског покрета — као стратегијска оријентација КПЈ и СКОЈ-а — била дугорочна оријентација, трајнија политика омладинског покрета. Она је била условљена потребом обједињавања целокупне омладине, а не само њених најсвеснијих делова, пред фашистичком опасношћу, за одбрану елементарних демократских права. Осим тога, постављало се све више и питање одбране националне независности, јер су фашистичке државе претиле поробљавањем младих народа и држава. Томе треба додати да КПЈ и СКОЈ, почев од 1937, нису сматрали борбу за јединство омладине као тактичко, привремено средство, јер је то био део борбе за остваривање јединства радничке класе и народног фронта у Југославији, већ су, настојећи да оstarе то јединство, истовремено изграђивали револуционарни карактер омладинског покрета и давали му одређену перспективу развитака.

Све је то утицало да у свести већине омладине почне све више преовладавати сазнање да је уједињење свих омладинских снага за њу једина алтернатива и да се само уједињена омладина може изборити за решавање њених економских, социјалних, националних и других питања. Зато је процес активизације радне омладине и других демократских омладинских снага почео добијати све већи замаха, а идеја јединства крчити себи пут у свести и оних омладинских маса које су до тада биле разједињене или под утицајем разних грађанских партија које су се бориле за власт.

Велику заслугу у разради, конкретизацији и популарисању платформе и саме идеје јединства омладинског покрета имао је секретар Омладинске комисије, а од 1938. секретар ЦК СКОЈ-а, Иво Лола Рибар. Поред значајног и обимног организационог рада и ангажовања, он је својом обимном публицистичком делатношћу разрадио линију и политику КПЈ у раду с омладином и учинио је приступачном и јасном најширим омладинским слојевима. Већ средином 1937. Лола Рибар приступа теоретској разради платформе за стварање јединственог омладинског покрета на бази акционог јединства омладине, покрета који би у перспективи довео и до њеног политичког јединства. Тако он, убрзо после добијања функције секретара Омладинске комисије при ЦК КПЈ, пише своје познате директивне чланке *Смелије новим путевима у омладинском раду*, и *Нови задаци комуниста у омладинском покрету*, који су објављени августа, односно децембра 1937. у органу ЦК КПЈ „Пролетеру“ У њима се разрађују и конкретизују задаци комуниста у борби за стварање омладинског покрета.

Лола Рибар, током 1937. и наредних година, пише и легално објављује у разним листовима и часописима („Студент“, „Младост“, „Наша стварност“ и др.) и многе друге чланке и расправе у којима, у облику у коме се тада због реакционарне цензуре то могло, врши марксистичку анализу карактера и улоге омладинских организација у борби за друштвене промене и разрађује и износи основне истине о омладини, о перспективама њеног развика, о потреби и неопходности њеног јединства. Интензитетом своје свестране личности Лола Рибар је линију КПЈ о раду међу омладином максимално разрадио, популаризовао и унео међу омладину као историјску нужност, као програм за њену акцију. Зато је његова личност нераздвојни део не само историје револуционарног омладинског покрета већ и револуционарног радничког покрета у Југославији у целини.

Настојећи да максимално искористи постојеће објективне услове и оживотвори линију ЦК КПЈ о раду међу омладином, Централна омладинска комисија, с Рибаром на челу, приступа у другој половини 1937. раду на обнови и реорганизацији СКОЈ-а, имајући пред собом као основни задатак васпитање омладине у антифашистичком и демократском духу и остваривање широког омладинског покрета. С обзиром да је то био тежак, одговоран и дугорочан задатак, и да је требало не само из темеља реорганизовати организације СКОЈ-а већ и њихову целокупну активност организовати на новим основама, Комисија се није оријентисала на брзу обнову и изградњу мреже илегалних организација и руководства СКОЈ-а, већ је полазна тачка њеног организационог деловања била оцена и став „да јединство акције и политичке линије треба да осигура Партија и то не само у врху, у највишим руководством, него исто тако и свугде на терену“ Тако Централна омладинска комисија у првој фази свога постојања и деловања своју руководећу функцију није остваривала преко посебних организација, већ путем постојећих организација КПЈ. Она је била помоћни орган руководства КПЈ, а дужност свих партијских организација била је да преко својих чланова и активиста — омладинаца раде на спровођењу нове линије о раду међу омладином, чији је крајњи циљ био стварање широког и јединственог демократског омладинског покрета.

Оријентација на такав начин рада била је знатно олакшана због чињенице да су најбољи скојевци активисти били већ у највећем броју случајева чланови КПЈ, док су остали постепено, преко партијских организација, укључени у тај рад. Овакво повезивање омладинског рада с Партијом било је у тадашњим условима неопходно не само из организационих разлога већ, пре свега, и због потребе да се у рад међу омладином унесе потребна ширина.

Усмеравање скојевских активиста везаних за партијске организације (тзв. партијских омладинских актива) да раде тамо где се омладина окупља, ради и живи, тј. у разне омладинске организације и друштва, синдикате, шегртске школе, средње школе, универ-

зитете и сл., да се спријатеље са својим друговима-омладинцима и да међу њима делују на начин који је њима близак и који одговара степену њихове свести и сфери њиховог интересовања, дало је убрзо запажене резултате. Почело је већ крајем 1937. г. окупљање и стварање актива СКОЈ-а, израстање нових омладинских кадрова на новој, пре свега легалној основи, деловање младих комуниста међу свим слојевима омладине и у свим доменима њеног живота и преокупације — што је све убрзо створило потребу непосреднијег руковођења омладинским покретом који је почео јачати. Та брзина којом се ширио и развијао рад међу омладином и јачао омладински покрет наметнула је потребу да се средином 1938. године, уместо Централне омладинске комисије, формира ЦК СКОЈ-а и да се при националним (покрајинским) руководствомима Партије формирају омладинске комисије.

Процес реорганизације СКОЈ-а, започет почетком 1937. на иницијативу и под непосредним руководством Јосипа Броза Тита, био је знатно отежан због великих хапшења комуниста крајем 1936. и током 1937. године, којима је режим задао тешке ударце КПЈ и револуционарном покрету. Међутим, упркос ударцима режима, који су доводили до привремених организационих поремећаја, а тиме и до застоја или опадања активности партијских организација, КПЈ је ипак током 1937. постепено организационо, идејно и акционо јачала, чему је, више него ранијих година, знатно допринела активност Централног комитета, а пре свега доласци Тита у земљу и његово пружање непосредне организационе и политичке помоћи организацијама и руководствомима КПЈ.

Најкрупнији резултат, постигнут током 1937. у организационо-м и идејном учвршћивању и јачању КПЈ, свакако је оснивање КП Словеније (17. априла) и КП Хрватске (1. и 2. августа), у оквиру јединствене КПЈ, чиме су комунисти у Словенији и Хрватској још чвршће стали на чело свога народа у борби за решавање националних и других проблема. Исте године обновљена је партијска организација у Црној Гори и одржана покрајинска конференција; обновљен ПК КПЈ за Србију; формиран Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију и започео рад на обнови КПЈ у Босни и Херцеговини и Војводини. Све је то позитивно деловало и на спровођење реорганизације СКОЈ-а и његово шире ангажовање у борби за утицај на омладину.

После формирања Централне омладинске комисије, која је средином 1938. прерасла у ЦК СКОЈ-а, омладинске комисије створене су током 1937—1939. и при партијским руководствомима у Србији, Хрватској, Словенији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Македонији, Војводини, Далмацији и Косову и Метохији.

Нова руководства СКОЈ-а, од централног до месних, почела су се борити против уских и затворених ћелија комунистичке омладине и радити на стварању актива СКОЈ-а, као револуционарних језгара омладинског покрета. То је омогућило и убрзало стварање многобројних актива СКОЈ-а, симпатизерских и васпитних група

у предузећима, школама, масовним омладинским организацијама, друштвима и клубовима. Све брже је продирало схватање да треба радити на стварању таквих организација које ће, како по месту формирања тако и по садржини, методу и облицима рада, бити способне да руководе политичким покретом и економским и другим акцијама омладине.

Потребама све шире и легалне политичке активности и окупљања омладине нису више одговарала илегална руководства скојевских организација која су првенствено координирала рад ћелија. Зато се руководства СКОЈ-а почињу све више развијати и афирмисати као легална руководства, а њихови чланови укључивати у политички живот и борбу као најреволуционарнији, најизграђенији омладинци, који јавно иступају на зборовима и разним акцијама и манифестацијама омладине. Скојевске организације све више усмеравају свој рад, и у целини и својих чланова појединачно, у омладинске организације, клубове, друштва, литерарне секције итд., тј. тамо где живи, ради и окупља се омладина. Оне од њих не траже, као што је то био раније случај, да разбијају те организације и клубове, или пак раде на освајању њихових управа, већ да у њима буду иницијатори и организатори борбе за свакодневне захтеве омладине и да кроз ту борбу придобијају омладину за позиције класне борбе и за стварање јединственог омладинског покрета. То је у постојећим условима био једини начин да омладина побољша свој економски и друштвени положај, да схвати и сагледа овој класни положај и своју снагу, и да се СКОЈ као њен најсвеснији и најреволуционарнији део афирмише и буде прихваћен и признат од омладине. У процесу таквог рада почели су израстати нови кадрови СКОЈ-а, спремни и способни за озбиљне задатке.

Таквим радом и правилном политичком линијом СКОЈ је убрзано јачао своје позиције код радничке, интелектуалне, а делом и код сеоске омладине. Ослобађајући се постепено секташтва и јачајући своје везе с најширим слојевима омладине, СКОЈ је, ослањајући се на њено антифашистичко и родољубиво расположење, прелазео у све ширу акцију и све више постајао истински вођ младе генерације.

Организационо јачање КПЈ и СКОЈ-а и њихова оријентација на што ширу легалну активност присилили су Министарство унутрашњих послова да разним мерама покуша да спречи пораст утицаја комуниста у широком слојевима народа, а пре свега међу омладином. Колико је режим био забринут због пораста тог утицаја најбоље показују поједине одлуке и мере Министарства унутрашњих послова, које су спроводиле краљевске банске управе 1937. и 1938. године. Ево неких од њих: забрана туристичких друштава „Пријатељ природе“ у целој земљи; захтев да се ставе под контролу све скаутске организације, због појачане активности комуниста у њима; захтев подручним властима да редовно и марљиво обавештавају војне команде о упућивању на одслужење војног рока омладинаца комуниста; захтев да се спречи комунистичко по-

здрављање међу омладином стиснутом песницом, „јер представља опасну и штетну комунистичку пропаганду“, захтев да се обрати већа пажња на иступе студентских рецитативних хорова, јер шире комунистичке идеје; захтев да се појача контрола позоришних и биоскопских репертоара; захтев да се успостави уска сарадња полицијских органа с поштанским уредима ради контроле поштанских пошиљки, итд.

Настојећи да сузбије пораст утицаја комуниста у народу и њихову пропаганду, која је по оцени полиције представљала „озбиљну и актуелну социјалну опасност“ и која је продрла „у све домове јавног живота“, Министарство унутрашњих послова је јануара 1937. покренуло акцију за ангажовање „свих добронамерних, конструктивних друштвених слојева, који би у облику колективне акције широких размера повели одлучну и енергичну антимарксистичку борбу“ Зато је донесена одлука да се одмах приступи стварању бановинских и месних комитета који би, уз помоћ државних власти, организовали и водили разноврсним средствима антимарксистичку акцију на свом подручју. У истом циљу МУП је 3. марта 1937. године наредило свим подручним властима да се рад полицијских органа првенствено усмери на сузбијање комунистичке акције и да се при среским начелствима одреде посебни референти за борбу против комуниста.

Међутим, иако је режим полагао велику наду у тзв. приватну иницијативу и рад антикомунистичких референата (срески начелници су били упозорени да ће, ако не покажу задовољавајућу активност у борби против комунистичке опасности, бити уклањани са положаја као неспособни), њихов допринос у откривању комунистичких организација и спречавању њихове активности био је, захваљујући пре свега смишљеном и легалном раду комуниста, незнатан. То је признало и Министарство унутрашњих послова 30. новембра 1937. констатујући да бановински и месни комитети као „органи опште антикомунистичке приватне акције“ нису показали „потребну активност, иницијативу и резултате свога деловања који су од њих с оправданом надом очекивани“ Сличну оцену Министарство је дало јула 1938. и за рад референата за борбу против комуниста код појединих првостепених управно-полицијских власти, истичући да нису правилно схватили своју улогу нити показали „потребну агилност, вољу, спремност и самоиницијативу“, тако да је цео план за борбу против комуниста „остао на полазној, мртвој тачки“.

Иако су мере ЦК КПЈ за реорганизацију СКОЈ-а и његово шире ангажовање у борби за утицај на омладину позитивно деловале, о чему говоре и поменуће мере полиције, и мада су постојали повољни објективни услови за рад међу омладином (пораст ратне опасности, спремност омладине да се бори за побољшање свог положаја и сл.), обнова СКОЈ-а се није подједнако развијала у свим покрајинама. То је добрим делом био и резултат немарног односа и запостављања СКОЈ-а и рада међу омладином од стране неких

организација и руководства КПЈ. Зато је ЦК КПЈ у својој резолуцији од децембра 1938, посвећеној анализи и раскринкавању реакционарне унутрашње и профашистичке спољне политике југословенске владе и задацима КПЈ у одбрани независности земље, скренуо посебну пажњу партијским организацијама на значај и улогу СКОЈ-а у општем демократском покрету народних маса у Југославији. Полazeћи од става да омладински покрет „игра видну улогу у одбрани националне независности и успостави демократског режима“ и да КПЈ „треба да сматра као једну од најважнијих задаћа свестрано и активно подупирање омладинског покрета“, Централни комитет је осудио свако потцењивање значаја и улоге СКОЈ-а и масовног рада међу омладином, оцењујући такве појаве као штетне не само за омладински већ и за читав демократски народни покрет. Партијске организације су позване да пружају СКОЈ-у „свестрану и озбиљну помоћ“ и да се активно баве „одгајањем чланова и кадрова омладинског савеза у духу марксизма-лењинизма“

Да би подстакао и обавезао своје организације да пружају помоћ СКОЈ-у, ЦК КПЈ је маја 1939. објавио у „Пролетеру“ директивни чланак *Рад Партије међу омладином*. Означавајући као један од најважнијих проблема читавог револуционарног покрета у Југославији „проблем развитака и преображаја СКОЈ-а у јединствену револуционарну организацију радне омладине Југославије, проблем борбе за уједињавање младе генерације у борби за њена права, за одбрану независности земље пред фашистичким завојевачима. “, Централни комитет је пред све партијске форуме и организације, а у првом реду пред националне ЦК, покрајинска и обласна руководства, поставио нове задатке. Они су се састојали у следећем: да пружају помоћ у формирању и оспособљавању омладинских руководства; да редовно проучавају материјале ЦК СКОЈ-а и у том смислу дају директиве својим организацијама; да обрате посебну пажњу на развој и васпитање комунистичких омладинаца и да их на време примају у КПЈ, остављајући их на омладинском раду; да пружају помоћ омладинским форумима при изради планова марксистичко-лењинистичког васпитања комунистичке омладине и да обезбеде пружање сталне и организоване помоћи СКОЈ-у не крпећи његову самоиницијативу и независност у раду.

У истом броју „Пролетера“ објављено је и писмо ЦК СКОЈ-а *Младим комунистима*, које ће одиграти значајну улогу у развитаку СКОЈ-а и омладинског покрета. Иако су у писму били, пре свега, изнесени задаци који стоје пред СКОЈ-ем у вези с јачањем фашизма у Европи и питањем уједињавања свих омладинских снага ради одбране угрожене независности Југославије, Централни комитет је указао и на неке слабости везане за обнову СКОЈ-а и његову делатност у појединим покрајинама. Као основна, заједничка слабост свих организација, истакнуто је то што се демократски омладински покрет претежно ослања на студенте и што се „развијао изоловано од широких маса радничке и сељачке омладине“. Зато је ЦК

СКОЈ-а, оцењујући успехе студентског покрета као веома значајне, тражио од својих организација да посвете „много више пажње радничкој и сељачкој омладини“, наглашавајући да без њеног „луног и водећег учешћа не може бити једног јаког и правог прогресивног омладинског покрета у нашим земљама“. Формирање скојевских актива међу радничком и сеоском омладином и њено укључивање у фронт младе генерације истакнут је као основни задатак младих комуниста.

Зато ће у наредном периоду бити посвећена знатно већа пажња раду с радничком омладином, а пре свега преко Урсових синдиката, у којима ће доћи до стварања синдикалних омладинских секција које ће постати језгра у обнови СКОЈ-а и окупљању радничке омладине у револуционарно-демократски омладински покрет. СКОЈ ће све успешније почети да ради и међу сеоском омладином преко организација Задружне омладине, *Zveze kmečkih fantov in deklet*, Сељачког кола, Сељачке самопомоћи итд., постижући запажене резултате у револуционисању сеоске омладине и њеном укључивању у омладински покрет.

У складу са реализацијом нове оријентације у раду СКОЈ-а његова активност је усмерена међу све слојеве омладине и на све домene њеног живота и преокупација. Изналажењем нових облика рада и организовања, подржавањем најразноврснијих иницијатива окупљања и укључивања омладине у активан политички живот и борбу против све непосредније фашистичке опасности и одбране заједничких циљева и интереса најширих слојева омладине, а у складу са општим стремљењима револуционарно-демократског и антифашистичко-патриотског покрета народних маса, СКОЈ је почео окупљати већину демократске омладине и остваривати висок степен њеног јединства.

Снажан полет револуционарног и антифашистичког покрета у земљи током 1938—1939. године позитивно је утицао на процес организационог изграђивања и јачања СКОЈ-а, који је почео израстати у организацију легалне револуционарне акције. Из дана у дан растао је број чланова СКОЈ-а и његових симпатизера, јачале су старе и створане нове организације, активи и васпитне групе и њихова руководства, покретан и организован све већи број акција, све успешније је радила скојевска техника, поред постојећих покретани су нови легални и илегални листови СКОЈ-а и напредне омладине итд.

Својом револуционарном праксом реорганизован — Титов СКОЈ се почео постепено афирмисати као прави представник и заштитник интереса свих слојева омладине, која је све масовније и отвореније ступала у борбу за промену старог друштва. Зато се може слободно тврдити да је све масовније учешће младе генерације током 1938—1941. у револуционарном покрету било резултат не само општих услова — као што су: дејство и последице велике економске кризе (чије су се реперкусије стално осећале), наступање агресивног фашизма као својеврсног продукта кризе капитализма

(као посебног облика терористичке владавине чије су вође биле оптерећене расно-националистичким предрасудама и мегаломанским освајачким плановима, што ће их одвести у најкрвавији рат у историји човечанства), затим успеси изградње социјализма у СССР и конфронтација двају друштвених система, све већи раскорак интереса између реакционарних режима и радних слојева, велика привредна и културна заосталост земље, неизвесна судбина најширих слојева омладине (чији је економски и друштвени положај постајао све тежи и пред чијом су се будућношћу све више замрачивали хоризонти) — већ пре свега организованог рада и утицаја КПЈ и СКОЈ-а, који су систематски, постепено и упорно придобивали за свој програм не само омладину која је због свог положаја била спремна да подржи такву политику већ су све више освајали симпатије и изван традиционалних, класних структура, задобијајући поверење и међу присталицама владајућих класа.

За развитак СКОЈ-а, који је већ током 1938. године почео постизати крупне резултате, како у окупању омладине тако и у њеном покретању у разноврсне акције (за одбрану угрожене слободе и независности земље; за помоћ борби шпанског народа; за демократизацију политичког живота земље, промену њене профашистичке политике и за савез и ослонац на СССР; за побољшање економског и друштвеног положаја омладине; за решавање националног питања; за хлеб, мир и слободу и сл.), било је врло значајно Титово поверење у младе комунисте и његов доследан револуционарни став према СКОЈ-у и омладини у целини. Историја и пракса су показале:

— да је однос радничке класе и њене авангарде према омладинском покрету у извесном смислу мера праве револуционарности и једног и другог покрета (без ослонаца на раднички покрет, омладински покрети неминовно слабе и осуђени су углавном на неуспех), и

— омладински покрети, да би били успешни, морају да буду самостални, а не само обична трансмисија Партије, па била она и комунистичка, да буду организације и покрети омладине, а не само организације за омладину, јер организација која није самостална не може бити ни демократска, широка и креативна, а то је доласком на чело КПЈ Тито схватио и у живот спроводио, тако да је револуционарни омладински покрет на челу са СКОЈ-ем, иако под непосредним руководством КПЈ, био у знатној мери самосталан, што је знатно допринело да постане масовна револуционарна снага. Односно, Тито је и раније, а посебно од доласка на чело КПЈ у лето 1937. године, изражавао огромно поверење у омладину, њене стваралачке способности и конструктивност, настојећи да јој помогне у изналажењу правилне оријентације и да јој омогући што већу самосталност у раду.

Свестан да без младе генерације, њене свестране подршке и учешћа нема социјалистичке револуције, Тито је показивао сталну бригу за СКОЈ и пружао му свестрану помоћ, и то како преко ЦК

СКОЈ-а чији је рад лично усмеравао тако и преко руководства КПЈ, инсистирајући да и она посвећују посебну пажњу омладини.

Колико је значај Тито придавао СКОЈ-у показује поред осталог чињеница да је, упркос заузетости припремама V земаљске конференције КПЈ (октобар 1940. Загреб), која је имала карактер и значај конгреса Партије, и да је то у условима илегалности било опасно, 9. септембра 1940. присуствовао VI земаљској конференцији СКОЈ-а. Тито је на овој конференцији, која представља последњу смотру младих комуниста пред судбоносне догађаје, говорио делегатима СКОЈ-а о политичкој ситуацији у земљи и свету, о односу СКОЈ-а према КПЈ, и одао признање двадесетогодишњој борби младих комуниста, позитивно оценио постигнуте резултате у реорганизацији СКОЈ-а и указао на његове задатке у наредном периоду. Његово иступање, оцене и поруке (материјали Конференције, осим резолуције, нису сачувани) несумњиво су садржани у резолуцији VI земаљске конференције СКОЈ-а, која представља акционо-политички програм и путоказ за активност не само младих комуниста већ и младе генерације. Ова конференција СКОЈ-а, којој је својим присуством и учешћем у раду печат дао генерални секретар КПЈ Јосип Броз Тито, означава завршетак процеса реорганизације СКОЈ-а и разраде његове политичке платформе и почетак одлучне акције која непосредно израста у решавајуће класне и друштвене сударе, у којима ће СКОЈ и млада генерација Југославије, предвођене КПЈ и Титом, одиграти веома значајну улогу.

На улогу и значај СКОЈ-а и младе генерације у припремама за револуцију Тито је указао и у директивном чланку *Борба за младу генерацију*, који је написао убрзо после VI земаљске конференције СКОЈ-а. Тито је као основни задатак комунистима поставио да „приближе и доведу младу радну генерацију Партији, да створе онај резервоар који ће дати Партији нове кадрове бораца, нове свеже силе које ће поунити и ојачати редове авангарде радничке класе“ Титов став и брига према младој генерацији садржане су у његовој поруци комунистима: „Не дајмо да разни попови и други реакционари трују крв наше крви, нашу радничку и сељачку омладину, не дозволимо да капиталистички изабљивачи полажу своју крвничку руку на њу. Борба за омладинске масе нека буде бојна парола Савеза комунистичке омладине Југославије у борби за младу радну генерацију“.

Тито је настојао, и у томе постигао крупне резултате, да открије и трасира нове путеве револуционарног омладинског покрета, да омогући самостално деловање омладине и свих његових организација, друштава, клубова и сл. Пред њим је било питање — како осамосталити омладински покрет а да он у највећем степену остане повезан са социјалистичким и револуционарним стремљењима, тј. са идеалима радничке класе и њеног покрета чије је интересе тумачила КПЈ. Одговор је, према Титовим концепцијама, пре свега лежао у чврстој повезаности комунистичког омладинског покрета с антифашистичком и патриотском борбом омладине и

народа, која се тада наметала првенствено као одбрана независности земље и народа од фашистичке опасности, а истовремено као борба за равноправност народа и народности Југославије и демократизацију земље, што је био један од услова што тешњег повезивања омладине са народноослободилачким покретом. Другим речима, Тито односно КПЈ је пружала најшире просторе за размах стваралачких иницијатива омладине, третирајући омладински покрет као самосталан, а тиме и као свога најбољег помоћника. Укратко, такав Титов концепт, који је под његовим руководством и реализован, допринео је да СКОЈ постане значајан фактор у борби народа и народности Југославије за промену старог друштва.

У процесу борбе за оживотворење поменуте платформе СКОЈ је остварио висок степен јединства омладине и снажан револуционарно-демократски омладински покрет који је представљао револуционарну школу кроз коју се васпитавала и калила читава једна генерација младих, која ће одиграти историјску улогу у НОР-у и социјалистичкој револуцији.

*
* *

Што се тиче СКОЈ-а у Црној Гори, поменута Титова платформа и реорганизација револуционарног омладинског покрета у потпуности су оживотворене. Без претензија да о томе шире говоримо, јер је о томе написано неколико запажених радова, међу којима су најпознатији др Јована Р. Бојовића, желимо само да изнесемо неколико констатација.

Процес реорганизације СКОЈ-а у Црној Гори, уосталом као и у другим покрајинама, одвијао се у условима када је у политичком животу земље дошло до значајних промена: антирежимско и демократско расположење широких народних слојева, у првом реду радничке класе и омладине, било је у порасту; владајућа буржоазија све се више везивала, а тиме и компромитовала у очима народа, за фашистичке државе, пре свега Немачку, јер је у Хитлеровом режиму чврсте руке и његовим методама видела пут за потискивање унутрашњих проблема и јачање свог међународног положаја.

У таквој ситуацији у земљи се продубљивала револуционарна ситуација, а широки народни слојеви све више показивали да су спремни да мимо и против воље режима траже излаз из друштвено-политичке кризе. Све основне политичке формације биле су на испиту, на раскрсници са које ће, како то каснији развитак показује, изузев КПЈ, отићи странпутицом на којој ће се неповратно изгубити.

Пут који је до тада прошла у свом развоју, а особито после доласка на њено чело Јосипа Броза Тита, био је период консолидације КПЈ и разраде њене политичке платформе. КПЈ је присту-

пила решавању крупних задатака који су стајали пред радничком класом и револуционарним покретом и убрзано проширивала своју масовну базу захваљујући политици широког окупљања народних маса на платформи одбране независности земље, националног самоопредељења, равноправности и решавања конкретних, економских и социјалних проблема радних маса.

Захваљујући таквој платформи и активности на њеној реализацији, КПЈ је израстала све више у значајну политичку снагу у земљи и јављала се све више као „борбени одред пролетаријата“ у правом смислу. Највернији помагач КПЈ у остваривању такве њене политике требало је да буде реорганизовани СКОЈ, и он је то и био.

Када говоримо о раду на реорганизацији СКОЈ-а у Црној Гори, треба одмах констатовати да стицајем неких објективних разлога и околности (неблаговремено упућивање материјала ЦК КПЈ у вези с реорганизацијом СКОЈ-а у Црну Гору, раздвојеност седишта ПК КПЈ (Цетиње) и ПК СКОЈ-а (Подгорица), масовна хапшења комуниста и терор режима у пролеће 1936. у Црној Гори) почетком 1936. у Црној Гори није дошло до распуштања скојевских организација, као што је то био случај у већини других покрајина, што је било позитивно и олакшавајуће за рад на реорганизацији СКОЈ-а на новој, Титовој платформи током наредних година.

Рад на реорганизацији СКОЈ-а, који се одвијао по упутствима и под непосредним руководством Јосипа Броза Тита, почео је у Црној Гори већ у другој половини 1937. године, односно међу првима у земљи. Већ крајем 1937. ПК КПЈ за Црну Гору формирао је Омладинску комисију, којој је ставио у задатак да организује и координира рад на обнови СКОЈ-а у духу нових смерница. Комисија је у првој половини 1938. постигла значајне резултате у окупљању и легалном активирању младих комуниста и њиховом повезивању са средњошколском, студентском и сељачком омладином. Средином 1938. формиран је Покрајински комитет СКОЈ-а за Црну Гору, који је усмеравао стварање месних и средњих комитета СКОЈ-а и припремио покрајинску конференцију СКОЈ, која је одржана јула 1939. у околини Титограда. Закључно са овом конференцијом реорганизација СКОЈ-а у Црној Гори била је углавном завршена.

У току те реорганизације, која је представљала дуготрајан процес и једну од најзначајнијих фаза у развоју и деловању илегалног СКОЈ-а и његове борбе за јединство омладине, СКОЈ почиње постепено да се ослобађа једне од својих највећих слабости — секташтва које је озбиљно сметало и стално претило изолацији комуниста од широких слојева омладине.

Најзначајнију улогу у развијању широког омладинског покрета у Црној Гори, уосталом као и у читавој земљи, имали су студенти-комунисти и њихови симпатизери. Поред њихове многоструке активности на универзитетима, где се истичу и предњаче у свим акцијама упереним против режима и друштвено-политичких прилика у земљи, где су били познати као револуционари, а полиција

је ишла тако далеко да је све студенте-Црногорце унапред проглашавала комунистима, они стварају удружења широм Црне Горе и постају организатори културно-просветног и забавног живота младих и центри за окупљање и организовање омладине. Без обзира на то што је по форми била економског и културно-забавног карактера, та њихова активност је по својој суштини била политичка и саставни, нераздвајиви део општенородне борбе за бољи живот, за слободу и права човека, и као таква израз схватања да народна интелигенција мора, пре свега, да служи интересима радног народа.

Револуционарна струјања нарочито су била захватила средњошколску омладину у Црној Гори, чему су својом активношћу много допринели студенти. СКОЈ формира разгранату мрежу својих актива и васпитних група у средњим школама и развија интензиван идејно-политички рад. Одржавају се састанци, легални и илегални, на којима се држе реферати и воде дискусије. Млади комунисти освајају руководства или воде главну реч у средњошколским литерарним дружинама и другим организацијама, разноврсним средствима и илегалним и легалним акцијама — од којих су најпознатије велики штрајкови ученика — Учитељске школе у Цетињу 1938. и 1940, гимназије у Пљевљима 1939, Православне богословије на Цетињу 1939. и др. — воде борбу за побољшање услова свога живота и рада и против постојећих прилика у Црној Гори и Југославији. Све је то допринело да прогресивна струјања у школама у Црној Гори бивају све јача, идејно јаснија и организационо оформљенија, а власти (полиција) све забринуте (у неким случајевима и упаничене), трубећи о комунистичкој зарази у средњим школама и мешајући се у просветни систем све отвореније. Међутим, иако су услови за револуционарни рад у школама били изузетно тешки (свака оптужба за комунистичку активност, па и недоказана, повлачила је искључење из школе и сл.), они су представљали и једну врсту посебне школе, и то баш онакву против које се режим упорно борио — школу борбе за слободу и једно праведније, хуманије друштво.

Револуционарна струјања, захваљујући пре свега активности студентске и средњошколске омладине, била су захватила и сеоску омладину у Црној Гори. Због изразито тешког економског положаја на црногорском селу, где је било и глади, услови за продирање и рад КПЈ и СКОЈ-а, који су својим програмом и акцијама једини отвараали перспективу за остварење бољих животних услова на селу, били су све повољнији. Зато су комунисти улагали велике напоре за укључивање сеоске омладине у јединствени покрет младе генерације. Велики значај за рад са сеоском омладином одиграле су организације „Сељачко братство“, „Сељачка самопомоћ“ и „Задружна омладина“. Путем разноврсних форми и садржаја рада, преко ових легалних организација, комунисти су постигли запажене резултате у револуционисању сеоске омладине, њеном поли-

тичком, културном и друштвеном буђењу и просвећивању и укључивању у револуционарно-демократски покрет.

Под руководством КПЈ, СКОЈ у Црној Гори развија широку активност поводом грађанског рата у Шпанији (1936—1939, када Шпанија постаје борбена парола револуционарно-демократске омладине), затим још интензивнију против реакционарне унутрашње и профашистичке спољне политике владе, а нарочито за одбрану земље током 1938—1939, када је нагло порасла опасност по слободу и независност Југославије, односно Црне Горе, а парола „Бранићемо земљу“ постала акциона парола свих демократских и родољубивих снага. После почетка другог светског рата СКОЈ прихвата паролу КПЈ „За хлеб, мир, и слободу“ и наставља своју одлучну и доследну борбу за остварење економских, политичких, социјалних, националних, културних и других захтева и права младих и чини напоре да народ Црне Горе, а пре свега млади, што спремније и организованије дочека судбоносне дане који су се приближавали.

Досадашња истраживања показују:

— да је револуционарно-демократски омладински покрет у Црној Гори, на челу са СКОЈ-ем, уочи напада фашистичких држава на Југославију, био један од најорганизованијих и најјачих у земљи, представљао значајно упориште КПЈ, био неразводни део широког револуционарног и антифашистичког покрета у Југославији и непресушни извор нових бораца за друштвени преображај;

— да се кроз њега васпитавала, израстала и калила читава једна генерација младих, која ће у одлучним историјским тренуцима који су убрзо дошли одиграти прворазредну улогу;

— да се кроз тај покрет, борећи се под руководством комуниста за остварење актуелних политичких, националних, економских, социјалних, културних и других захтева, за демократски развитак земље и њену одбрану од фашистичке агресије, за демократију, напредак и мир, истовремено борио за братство и јединство младе генерације и кроз ту борбу се све више афирмисао као прави представник свих слојева омладине;

— да је својом укупном активношћу тај покрет у многоме допринео да револуционарни раднички покрет у Југославији, на челу са КПЈ, спремно дочека НОР и социјалистичку револуцију, чијој ће победи млада генерација Црне Горе пружити свој крупан допринос.

Др Мирољуб Васић